

O COMPLEXO ARTÍSTICO – RELIXIOSO DO SAMBREIXO (PALAS DE REI) (LUGO) (I)

AUTOR: José Manuel Blanco Prado

Publicado no BMPL (Boletín do Museo Provincial de Lugo), nº XIII, 2006-2008.

I. ALGÚNS TRAZOS HISTÓRICOS E XEOGRÁFICOS DA FREGUESÍA DE SAMBREIXO (PALAS DE REI).

Trátase dunha freguesía anexa de San Martiño de Curbían, concello de Palas de Rei, arciprestado da Ulloa e provincia e diocese de Lugo.

Como vestixios do período romano temos que citar a ponte ben conservada en Ferreira e a ara votiva de Curbían. Por outra banda, no século VI, os pobos de Augas Santas, Ulloa, Maceda, Vilar de Donas, Palas de Rei e Sambreixo pertencían ao condado Ullienses.

Por estas terras pasaba a vía “Lucus Augusti”, sendo a Idade Media un período de auxe e prosperidade para a vila de Palas, grazas ao camiño de Santiago. Este pasaba por varias parroquias do concello, como Mato e Sambreixo.

A freguesía de Sambreixo limita ao norte con Mato; ao sur con san Cibrao de Repostería; ao leste con Camiño e Curbían e ao w. con Mato e Remonde. A súa poboación, distribuída nas entidades de Andemil, Sambreixo, Vilariño e Vilouchada, ten unha densidade media de 35,2 hab./ km².

Esta comunidade parroquial posue unha igrexa, situada moi preto do camiño francés de Santiago, que ademais de celebrar os oficios relixiosos propios da freguesía, actúa como un santuario ó que acoden bastantes devotos en diferentes datas do mes de setembro.

Deste complexo relixioso, vou a tratar en primeiro termo da confraría da Conceución, para pasar logo as misións e as diferentes festividades que se conmemoran no mes de setembro.

II. A CONFRARÍA DA CONCEUCIÓN.

As confrarías son agrupacións voluntarias integradas por laicos que están ligadas con determinadas imaxes ou advocacións co fin de propagar o seu culto. Reciben o seu nome ou título dos misterios da relixión cristiana, das festas do Señor, da Virxe, dos Santos ou do fin da asociación. "Las cofradías son asociaciones voluntarias de carácter laico, cuyos fines están relacionados formalmente con el culto a determinadas imágenes o advocaciones"¹. "La cofradía es la mediación fundamental para la cristalización y animación de las grandes devociones populares"².

Teñen un obxectivo relixioso-católico e dependen da autoridade eclesiástica, levándose a cabo no seu seo relacións de convivencia, sociabilidade, intercambio e reciprocidade. "La cofradía es el núcleo focalizador de toda una vida y un dinamismo comunitario"³.

PENDÓN PARROQUIAL

males nin ningures malos ayuntamientos, que sean a danno de la terra e a mengua do mio sennorio, sino para dar a comer a pobres, o para luminaria, o para soterrar muertos"⁴.

Polo tanto, as confrarías desde os seus inicios tiñan como fins específicos: preocuparse dos necesitados, enterrar aos mortos e alumar o recinto eclesial con motivo dos diferentes cultos realizados pola confraría.

Por outra banda en Galicia as confrarías son abertas e verticais, mentres en Andalucía hainas tamén pechadas ⁵ e horizontais ⁶. Son abertas porque a persoa que o

¹ ESCALERA REYES, Javier. "Hermandades, relixión oficial y poder en Andalucía", en *La Religiosidad popular III. Hermandades, Romerías y Santuarios*. ÁLVAREZ SANTALO, C; BUXO, Mª Jesús; RODRÍGUEZ BECERRA, S. (Coords.). Anthropos. Barcelona, 1989, páx. 459.

² MALDONADO, Luís. *Para comprender el Catolicismo popular*. Cofradías y Hermandades. Ed. Verbo Divino. Estella (Navarra), 1990, páx. 87.

³ Ibidem, páx. 87.

⁴ LÓPEZ FERREIRO, Antonio. *Los fueros municipales de Santiago y su tierra*. T.I, Santiago, 1985, páx.359.

desexe pode pertencer a elas sempre que cumpra os estatutos da confraría. Son verticais xa que en cada unha delas integranse persoas pertencentes a distintos estratos sociais⁷.

Normalmente unha persoa pertence a unha confraría en función da tradición familiar, da amizade con algún membro delas, da residencia etc, dándose con frecuencia o feito de que unha persoa poida pertencer ao mesmo tempo a varias confrarías, algunhas delas non pertencentes ao seu medio de habitat.

Con respecto á confraría que nos serve de estudio ten a súa sé na igrexa parroquial de Sambreixo (Palas de Rei), onde o 5 de febreiro do ano 1738 foron aprobadas as constitucións da Nosa Señora da Conceución, sendo bispo da diócese de Lugo o Excmo. Sr. D.Caetano Gil. Logo, no ano 1827 foron ratificadas polo párroco de Sambreixo D. Francisco Julián Varela.

Nunha breve análise das bases da irmandade distinguimos os seguintes aspectos:

1. As persoas que desexaban pertencer á confraría tiñan que apuntarse no libro da asociación e pagar unha taxa de catro reais de vellón ou dous reais, segundo as posibilidades económicas de cada confrade.

2. Os confrades que pagaban catro reais tiñan dereito a doce fachas de cera e seis candeas nas súas funcións de enterro, honras e cabodano. Os que pagaban a metade dábanselles seis fachas de cera e tres candeas. Non embargantes, ós seus fillos de máis de oito anos outorgábaselles, no caso de que morresen, a metade da cera que lle concedíña ós seus pais.

3. Co importe das taxas, a confraría celebraba unha función anual en memoria da Inmculada Conceución, que era concelebrada por seis cregos da comarca e o párroco da freguesía. Éstes procuraban cantar tamén as vésperas.

Á función acudían os irmáns que non tiñan ningún impedimento e o mordomo que traía a cera non só para a devandita función, senón tamén para aquelas persoas que acompañaban a procesión.

4. Ó día seguinte da festividade da Inmaculada Conceución, os mesmos cregos ou ben outros oficiaban unha misa coa súa vixilia polos confrades defuntos. Para esta función, á que debíana acudir tódolos irmáns non impedidos, construíase un túmulo con doce fachas e seis candeas no altar.

---

⁵ As confrarías pechadas son aquelas que teñen un número de socios limitado.

⁶ As confrarías horizontais reflicten dun xeito bastante preciso a división social da comunidade.

⁷ Para a análise das confrarías andaluzas e mester consultar a obra de **Isidoro Moreno**. “Cofradías y hermandades andaluzas”, Sevilla, 1985.

5. Se algún peregrino morría nos termos da freguesía de Sambreixo, a confraría contribuiría con doce candeas para o seu enterro.

6. Co diñeiro da irmandade axúdabase a restaurar a igrexa dunha maneira axeitada quedando logo a cargo da fábrica da igrexa agás no caso de que dita confraría seguise tendo diñeiro sobrante. Neste caso a irmandade tiña que contar para calquera axuda que se dese á igrexa, co consentimento do crego e consiliarios, e, tamén, coa disposición do excmo. sr. bispo da diócese.

7. O diñeiro da confraría, previa consulta do párroco e consiliarios e nalgúns casos –por discordia- do excmo. sr. bispo e o sr. visitador, empregábase, tamén, en mercar tódolos ornatos de gala e defuntos, que fosen mester, como corporais, cintas e todo o preciso para as diferentes funcións que se levasen a cabo.

Pois ben, tendo en conta estas dúas últimas constitucións, no ano 1786 depositario da mesma, Gregorio de Escariz, presentou varios recibos nos que se facía patente unha serie de gastos referidos non só ás obras realizadas na igrexa parroquial, senón tamén á compra de diversos obxectos necesarios para o recinto sacro

RITUAIS NA ADVOCACIÓN DA VIRXE DAS ANGUSTIAS

A relación de gastos foi a seguinte: Un misal, 150 rs; un cáliz, 660 rs; unha capa da Nosa Señora, 476 rs; unha capa do coro, 87 rs; a feitura da cuberta na mesa do altar maior, 34 rs; o pé da cruz, 8 rs; as bulas para as indulxencias e privilexio do altar maior para tódolos confrades, 592 rs; seis candeiros coa súa cruz correspondente, 184 rs; trece táboas, das que se fixeron dúas tarimas e un banco, 48 rs; un carpinteiro, que fixo dous confesionarios, dous atrás para os altares e compuso o altar do Corazón de Xesús, 66 rs; unha obra consistente en cubrir os ocos descubertos ós lados do altar maior, 400 rs; a construción das paredes da sancristía, o adro e a metade do cabildo, realizado por

Xaquín Camoia, 942 rs; uns carpinteiros por construír a sancristía, o piso e traballar a madeira, 442 rs; os vidros dos tragaluces 12 rs; e a tella, 62, 50 rs.

A confraría, logo de que o depositario pagase eses gastos, quedaba cun superávit de 2402 reais. Posteriormente, no ano 1791, a irmandade mercou as campás da igrexa de Sambreixo por 1090 rs. Nesta cantidade fai que incluír 120 rs, do ferro e do ferreiro, e 16 rs. do carpinteiro. Tamén, neste ano, lousouse toda a igrexa e construíronse as dúas tarimas dos altares por 416 rs.

8. Tanto a cera como os enfeites estaban nunha arca pechada cunha chave, que tiña o mordomo. Os herdeiros do defunto ían buscar a arca para as funcións fúnebres, e perante deles era aberta polo mordomo.

9. O depositario tiña coidado de que a roupa estivese limpa, lavada e planchada para a función da Nosa Señora. No caso de negligencia, o párroco podía poñerlle unha multa de catro reais.

10. O mordomo da confraría tiña a obriga de cobrar as taxas dos confrades no mes de setembro e dar o seu importe ó depositario nun prazo de oito días. Éste, logo, entregáboo ó seu sucesor.

11. O depositario e o mordomo da confraría tiñan a obriga de realizar con claridade un inventario de alfaias e cera. Un fiscal, elexido anualmente pola asociación, era o encargado de cotexar o inventariado.

12. Os confrades deixaban de pertencer á confraría cando había unha causa grave recoñecida previamente polo párroco e consiliarios da irmandade, e no caso de que houberse algunha discordia resolvía o excmo. sr. bispo da diócese ou o sr. visitador.

Por outra banda, a finais do século XVIII o papa Pio VI concedeu indulxencias especiais a tódolos confrades da irmandade por unha serie de motivos, entre os que cito os seguintes:

- A. Tódolos fieis de ámbolos dous sexos que no mesmo día da súa entrada na confraría confesasen e comulgasen na igrexa de Sambreixo, acadarían unha indulxencia plenaria e remisión de tódolos pecados.
- B. Os confrades que axudasen enterrar ós mortos, hospedar a pobres peregrinos e acompañar ó Santísimo cando se levaba ós doentes, conseguirían sesenta días de indulxencia.

- C. Finalmente, tódolos fregueses, pertencentes á confraría, acadarían indulxencia plenaria e remisión de tódolos pecados sempre e cando visitasen a igrexa parroquial de Sambreixo en cada unha das festividades da Virxe ⁸.

ILUSTRACIÓNS.

RITUAL DA PROCESIÓ DA VIRXE DAS ANGUSTIAS

---

⁸ Para levar a cabo o estudo da confraría da Conceución de Sambreixo utilicei o “Libro da Confraría da Nosa Sra. da Conceución”, que se atopa no Arquivo Diocesano de Lugo.

***RITUAL DE CONTACTO ACTIVO COA ADVOCACIÓN DA VIRXE DAS
ANGUSTIAS.***

EXVOTOS DE CERA SIMBOLIZANDO A FIGURAS HUMANAS E DE ANIMAIS